

STORTINGET

Representantforslag 91 S

(2023–2024)

fra stortingsrepresentantene Bengt Rune Strifeldt, Sivert Bjørnstad og Sylvi Listhaug

Dokument 8:91 S (2023–2024)

Representantforslag fra stortingsrepresentantene Bengt Rune Strifeldt, Sivert Bjørnstad og Sylvi Listhaug om endringer i markedsregulatorordningene i landbruket for å bidra til et rettferdig system som både sikrer produksjonsgrunnlag og sunn konkurranse

Til Stortinget

Bakgrunn

Det norske landbruket har historisk vært preget av statlige reguleringer som har hindret bondens frihet til å utvikle gården i tråd med eget ønske, av monopoldannelser og/eller svak konkurranse i store deler av verdikjeden. I sum har dette gitt mindre matproduksjon enn man ellers kunne hatt gjennom en nedregulert produksjon. Det har også medført mindre innovasjonsevne og høyere priser for forbrukerne enn man ellers kunne ha oppnådd.

Dette var en sentral del av begrunnelsen for at Fremskrittspartiet i regjering bidro til å rydde opp både i tilskuddsordninger og unødige reguleringer som hindret bondens frihet. Konkrete eksempler på dette er økning av taket på melkekvotene, forenkling av tilskuddssystemet for sau som gav produksjonsvekst, og en aktiv satsing for å få økt produksjonen av storfekjøtt i Norge. Videre åpnet regjeringen for omsetning av lokalprodusert alkoholholdig drikke direkte fra gården, styrket stimulansen til konkurransen i meierisektoren og satte i gang flere tiltak for å forenkle og modernisere konsesjonsregelverket.

Resultatet av disse grepene var naturlig nok at produksjonen økte der det var markedsmessig etterspørsel, og at konkurransen i verdikjeden for øvrig styrket seg. Bønder økte investeringene, og hentet en stadig større del av sine inntekter fra markedet fremfor fra Staten.

Etter at Arbeiderpartiet og Senterpartiet kom i regjering har det blitt gjort flere negative endringer, som man nå er i ferd med å se konsekvensene av. Nedregulering av melkekvoter, produksjonstak og større budsjettstøtte fremfor markedstilpasning har både svekket bondens muligheter og gitt høyere matvarepriser.

De reelle problemene er likevel enda større. Gjennom at man historisk har latt samvirkebedrifter som Tine og Nortura både være markedsregulator og produsent av varer i samme selskapsstruktur, har man lenge vært i tvil om det har vært reell likebehandling av aktørene i verdikjeden, og på den måten har kunnet sikre at det er en rettferdig konkurranse mellom aktørene. Den siste tiden har man sett klare indiksjoner på at så ikke er tilfelle.

De siste ukene har man sett at Norge har måttet øke sin import av varer fra omliggende land. Særlig når det gjelder egg og melk har markedsregulatorene Tine og Nortura sviktet i å sikre at disse varene kunne produseres av norske bønder. En melkebonde i Norge har tvert imot vært stilt i den situasjonen at vedkommende har måttet betale overproduksjonsavgift også i en situasjon der det er norsk underproduksjon. Både bønder og Tines eneste utfordrer i kampen om å tiltrekke seg melkebønder, Q-meieriene, har ment at denne situasjonen kunne vært unngått dersom markedsregulator hadde informert tidlig, og gitt alle aktører mulighet å tilpasse seg på et tidligere tidspunkt. Dette er bare ett av flere tilfeller som skulle tilsi at det er behov for å se på markedsordningene i jordbruket.

Et annet tilfelle er at regjeringen nå har varsel at de vil svekke de konkurransefremmende tiltakene i meieri-sektoren. Dette forslaget vil aktivt og målrettet svekke Tine sine utfordrere, til tross for at Tine har om lag 75 pst. av markedsandel på meierivarer. Forslaget vil eksempelvis innebære at Tine får sine kostnader til innfrakting av melken dekket gjennom tilskudd, mens Tines konkurrenter ikke får dekket sine fraktkostnader til den såkalte mellomfrakten. Slik oppstår det strukturelle ulemper for aktørene som konkurrerer med selskaper som også regulerer markedet.

Forslagsstillerne mener isolert sett at å redusere konkurransen i meierisektoren er særdeles uklokt, all den tid det vil gi både svakere konkurranse, mindre innovasjonsevne og høyere priser til forbrukeren. Men gitt at regjeringen faktisk gjennomfører forslaget som varslet, vil dette gjøre det helt påkrevet at markedet opplever at de kan ha tillit til markedsregulator, dersom en slik ordning fortsatt skal eksistere. Likeså er det avgjørende at utfordrerne i markedet har rammevilkår som gir grunnlag for en avkastning på kapitalen.

I den sammenheng vises det videre til et utvalg nedsett av Landbruks- og matdepartementet i 2014, som den 24. juni 2015 avga en evaluering av markedsbalansering i landbruket. Utvalget var delt i sine konklusjoner, der ingen modeller for markedsbalansering hadde flertall.

Alternativet med størst støtte i utvalget, var imidlertid en modell som blant annet legger opp til en avvikling av markedsregulatorrollen og målpriser/prisløyper som balanseringstiltak. Dette er etter forslagsstillerne syn et klart uttrykk for at det er behov for å vurdere dette på nytt, i lys av de erfaringene man har gjennom de siste 10 årene.

Forslagsstillerne mener i lys av konklusjonene til Markedsbalanseringsutvalget, manglende effektiv konkurranse i verdikjeden, mistillit fra andre aktører til dagens markedsregulator og Tine/Nortura sine manglende evner til å klare å balansere markedet til det beste for

den norske bonden, at markedsordningene for jordbruket bør endres.

Videre har forslagsstillerne merket seg at det akkurat er fremlagt et faglig grunnlag for årets jordbruksoppgjør som blant annet ser på alternativ regulering der som målprisen for melk tas bort. Selv om disse forslagene ikke på noen måte er tilstrekkelig utredet, åpner et av alternativene for at situasjonen ytterligere kan forverres gjennom at også markedsregulator skal fastsette pris på råvaren. I ytterste konsekvens kan man altså risikere at det samme selskapet:

- regulerer markedet
- fastsetter pris
- er dominerende aktør i de aller fleste markedssegment
- henter støtte over jordbruksavtalen for å dekke sine kostnader
- påvirker de samlede rammevilkårene for sektoren.

Etter forslagsstillerne syn sier det seg selv at dette er en situasjon som ikke vil vekke tillit blant de andre aktørene, og rammevilkårene vil heller ikke sikre en rettferdig konkurranse. Konsekvensen vil over tid følgelig måtte bli mindre nyskapende produkter, svakere lønnsomhet for bonden og høyere priser for forbrukerne.

Forslag

På denne bakgrunn fremmes følgende

f o r s l a g :

Stortinget ber regjeringen fremme forslag om nødvendige endringer slik at ordningen med en markedsregulator i landbruket avvikles, og at eksisterende målprismodeller fjernes på en måte som sikrer tillit i verdikjeden og rettferdige konkurransevilkår.

14. februar 2024

Bengt Rune Strifeldt

Sivert Bjørnstad

Sylvi Listhaug